

Право власності в міжнародному приватному праві.

План

- ▶ *1. Особливості правового регулювання відносин власності у міжнародному приватному праві.*
- ▶ *2. Колізійні питання права власності.*
- ▶ *3. Правове регулювання іноземних інвестицій у міжнародному приватному праві.*

1. Особливості правового регулювання відносин власності у міжнародному приватному праві.

- ▶ *Інститут права власності посідає центральне місце в будь-якій галузі національного права, адже відносини власності визначають характер інших правових інститутів та економічний устрій держав у цілому. В міжнародних приватних відносинах цей інститут також відіграє значну роль, особливо у наш час, коли процес переміщення осіб, капіталів та послуг з однієї країни до іншої постійно зростає.*
- ▶ *Матеріально-правове регулювання відносин права власності в різних державах та правових системах настільки розрізняється, що подолати такі відмінності або уніфікувати чи гармонізувати законодавство в цій галузі на сьогодні неможливо. Так, на відміну від класичної «тріади» повноважень власника (**володіння, користування і розпорядження**), котра відома законодавству як України, так і деяких іноземних країн, у законодавстві окремих держав передбачається право віндикації або власникові надаються лише права користування та розпорядження чи тільки право розпоряджатися річчю за своїм розсудом.*

ІНСТИТУТ
ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Крім внутрішнього законодавства кожної держави, питання права власності регулюються також у міжнародних конвенціях, зокрема:

- *Конвенції про обмеження відповідальності власників суден внутрішнього плавання від 1 березня 1973 року;*
- *Міжнародній конвенції про обмеження відповідальності власників морських суден від 10 жовтня 1957 року;*
- *Конвенції про заснування Організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року;*
- *Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1983 року (Україна приєдналася до цієї Конвенції 25 грудня 1991 року).*
- *Хартія економічних прав і обов'язків держав 1974 р.,*
- *Конвенція «Про захист іноземної власності»,*

Англо-американська система права не тільки не знає законодавчого визначення права власності, а й виділяє більше десятка різних правомочностей, якими може бути наділена особа, причому одночасно в різних поєднаннях.

У країнах романо-германської системи права, у тому числі в сучасному законодавстві України, проводиться розмежування між правом на нерухоме та рухоме майно (ст. 181 ЦК України). Під нерухомістю прийнято розуміти земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Разом з цим категорія нерухомих речей не є однаковою за своїм змістом у різних правопорядках. Так, до цієї категорії іноді відносять знаряддя та інструменти для землеробства або розроблення надр, рослини, тварини, які використовуються для оброблення землі або утримуються в крільчатниках, пташниках, ставках, вуликах та інших подібних спорудженнях

Як правило, правові системи передбачають і різні підстави набуття та припинення права власності.

*Так, до **первісних способів виникнення права власності**, як правило, відносять:*

- створення (виготовлення) нової речі;*
- набуття права власності на підставі угоди (купівля- продаж, міна, дарування та ін.);*
- набуття права власності на безхазяйну чи загублену річ, на скарб або за набувальною давністю.*

***Підстави припинення права власності** можуть як залежати (відчуження чи відмова), так і не залежати від волі власника (припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі);*

- викуп пам'яток історії та культури;*
- викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю;*
- викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій воно розміщене;*
- звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація;*
- припинення юридичної особи чи смерть власника (ст. 346 ЦК України).*

*Цей перелік також є неповним, іноземним правовим системам відомі й інші підстави припинення права власності: втрата майна, *abandono* — припинення права власності у зв'язку із залишенням майна без наміру здійснювати володіння (ст. 922 ЦК Перу), націоналізація, експропріація та ін.*

2. Колізійні питання права власності.

- ▶ Історично сформованим для вирішення більшості колізійних питань речового статуту в МПП є використання колізійного принципу *lex rei sitae* (закон місцезнаходження речі). Саме відповідно до нього визначаються, зокрема, коло і зміст речових прав, умови їхнього виникнення, зміни, момент переходу та припинення, суб'єктний склад власників та інших осіб і обсяг їхніх прав (наприклад, дієздатність)¹, охорона права власності і т. п.
- ▶ Практично в усіх країнах світу колізійна формула *lex rei sitae* є основною при вирішенні питань щодо прав і обов'язків на нерухоме майно. Відповідно до цього ж принципу в правопорядках розв'язується і проблема кваліфікації, яка виникає при віднесенні майна до категорії рухомого чи нерухомого. Як уже зазначалося, поділ майна на рухоме та нерухоме здебільшого ґрунтується на національних правових традиціях і тому є різним у законодавствах світу.

У ст. 40 Закону України «Про міжнародне приватне право» закріплено правило про те, що до права власності та інших речових прав на нерухомі речі, а також до об'єктів, на які може бути застосовано цей режим (повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти) і які підлягають державній реєстрації, застосовується право країни, де це майно зареєстроване. Це пов'язано з особливим характером цих нерухомих речей та їх значущістю для країн, що зумовлює встановлення спеціальних вимог щодо форм та порядку укладання угод з ними.

Так, право власності на судно, що будується, регулюється законодавством держави, на території якої перебуває таке судно, якщо договором на будівництво судна не встановлено інше. Що ж стосується суден, що перебувають за межами України, то права власності на них, а також виникнення, зміна та припинення цих прав регулюються законодавством держави, під прапором якої плаває судно. Визначений у ст. 40 Закону України «Про міжнародне приватне право» варіант формули прикріплення для визначення права власності та інших речових прав на майно — відомості, які підлягають внесенню до державних реєстрів, є відомим у світовій колізійній практиці (ст. 1207 ЦК, ст. 45 Відного закону до Германського цивільного уложення

У правових системах одних держав використовується **принцип римського цивільного права**, відповідно до якого ризик переходить від продавця на покупця в момент укладання контракту, незалежно від того, чи здобуває покупець у цей момент право власності на проданий товар (*periculum est emptoris*). Це правило, зокрема, зафіксовано в законодавстві Швейцарії, Нідерландів, Японії, деяких країн Латинської Америки.

Нормативно-правові акти багатьох країн світу, у тому числі України (ст. 323 ЦК України), **пов'язують момент переходу ризику** безпосередньо з моментом переходу права власності (*res perit domino* — ризик несе власник). При цьому сам момент переходу права власності визначається неоднозначно.

Наприклад, відповідно до ст. 1138 ЦК Франції перехід права власності і ризиків від продавця на покупця речі визначається моментом укладання контракту, а за германського цивільного уложення з переданням речі до покупця переходить право власності на неї, а також усі ризики й обтяження. У ч. 1 ст, 334 ЦК України визначено, що право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Разом з цим момент переходу права власності та момент переходу ризику є **різними цивільно-правовими категоріями**. Перший прямо стосується речових прав, а другий — зобов'язальних правовідносин. Тому й колізійні проблеми, що виникають у зв'язку із цими категоріями, розв'язуватимуться на підставі різних колізійних норм.

3. Правове регулювання іноземних інвестицій у міжнародному приватному праві

Іноземні інвестиції являють собою довгострокові вкладення капіталу зарубіжними власниками в різні галузі економіки будь-якої країни.

Система правового регулювання іноземних інвестицій є досить консервативною в теорії МПП, оскільки здійснюється одночасно на двох рівнях:

- міжнародно-правовому*
- національно-правовому.*

На міжнародно-правовому рівні правова регламентація здійснюється шляхом укладання багатосторонніх та двосторонніх угод. Національно-правовий рівень репрезентовано поєднанням загального (цивільного та господарського (підприємницького) і спеціального законодавства (про іноземні інвестиції).

Міжнародно-правове регулювання інвестицій здійснюється на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях. Керівництво з регулювання іноземних інвестицій, розроблене і прийняте Світовим банком (1992), (ст. 2): "Кожна держава зберігає за собою право регулювати допуск іноземних приватних інвестицій... Держави будуть приймати до уваги, що відкритий доступ... (при існуванні списку обмеженого числа галузей і видів діяльності, закритих для іноземних інвестицій або вимагають оцінки умов допуску або ліцензування) є найбільш ефективним рішенням проблеми правового регулювання іноземних інвестицій".

Національна правова регламентація іноземних інвестицій характеризується різноманітністю, що визначається істотними розходженнями в державній політиці країн стосовно іноземного капіталу. Так, в одних випадках іноземні капіталовкладення можуть обмежуватися, піддаватися державному контролю і навіть націоналізуватися, а в інших — заохочуватися шляхом надання певних пільг і гарантій, що безумовно зачіпає і права іноземних інвесторів. Це пов'язано з тим, що держави через гостру нестачу фінансових ресурсів змушені вдаватися до залучення зовнішніх капіталовкладень. При цьому інтереси іноземних монополій-інвесторів найчастіше йдуть урозріз із національними інтересами таких країн.

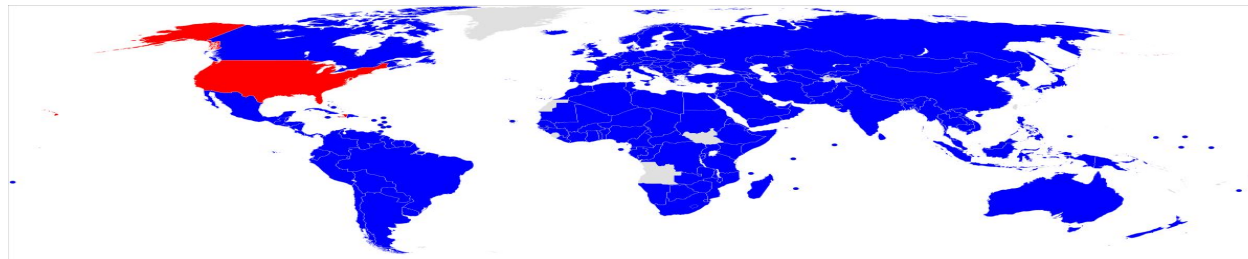
Універсальне міжнародне регулювання передбачено в:

- *Вашингтонської конвенції 1965 р.*
- *Сеульської конвенції 1985 р. про заснування Багатостороннього агентства по гарантіям інвестицій.*

*Відповідно до **Вашингтонської конвенції 1965 р.** при МБРР був заснований МЦВІС - Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів між державами та приватними іноземними інвесторами. Вирішення інвестиційних спорів здійснюється шляхом проведення примирної процедури (гол. III Конвенції) або шляхом арбітражного провадження (гол. IV). В цілях уникнення суперечок приймаючі держави зобов'язані надавати національні гарантії іноземних інвестицій.*

*Більш дієвий спосіб захисту іноземних інвестицій - це страхування. **Сеульська конвенція про заснування Багатостороннього агентства по гарантіям інвестицій (МІГА) 1985 р.** надає іноземним інвесторам фінансові гарантії шляхом страхування інвестицій від некомерційних ризиків. Функції МІГА - укладення договорів страхування та перестраховування іноземних інвесторів від некомерційних ризиків. В Сеульській конвенції закріплено поняття традиційних некомерційних ризиків - це ризики, пов'язані з перекладом валют (крім девальвації місцевої валюти), експропріацією чи аналогічними заходами, війною, революцією, державними переворотами і громадянськими заворушеннями (крім терористичних актів, спрямованих безпосередньо проти власника гарантій).*

Будь-який спір по вибору інвесторів розглядається:

- 1) Арбітражним інститутом торгової палати;*
- 2) третейським судом ad hoc, створеним у відповідності з Арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ.*

При розгляді спорів третейський суд приймає рішення на основі:

- 1) положень Угоди;*
- 2) до національного законодавства Сторони, на території якої розміщені капіталовкладення, включаючи колізійні норми права цієї Сторони;*
- 3) норм та загально визнаних принципів міжнародного права.*

Організації з іноземними інвестиціями - це комерційні організації, в яких іноземна юридична або фізична особа володіє більше 10% частки в статутному капіталі.

Встановлено перелік "несприятливих змін законодавства":

- зміна розмірів ввізного мита, федеральних податків і внесків у державні позабюджетні фонди;*
- збільшення сукупної податкового навантаження на діяльність іноземного інвестора і комерційної організації з іноземними інвестиціями з реалізації пріоритетних інвестиційних проектів;*
- встановлення режиму заборон і обмежень стосовно іноземних інвестицій.*

